

Vitaliia Paniu (Vitaliia Papish)

Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

БАГАТОАСПЕКТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ

Multi-aspect Studies of Language Personality: the Actualization of Psycholinguistic Parameters

ABSTRACT: the article substantiates the importance of using an interdisciplinary approach to the study of language personality. A variety of scientific concepts about the content, level model and structural-component composition of the linguistic persona are demonstrated; information on the formation of this phenomenon in the field of related humanities, in particular in the relationship of linguistics, literature, psycholinguistics, psychology, medicine. Within the framework of psycholinguistics, classifications of language personality depending on normative or specific speech are distinguished. Traced is the migration of the term 'accentuation' from medicine to linguistics.

KEYWORDS: interdisciplinary approach, psycholinguistics, text, linguistic personality, accentuation

Вступ

Характерною ознакою гуманітаристики ХХІ ст. є міждисциплінарність, під якою розуміємо синтез теоретичних досліджень, взаємопроникнення методів і прикладного інструментарію задля продукування нових знань з новим предметом й об'єктом дослідження. Прикладом міждисциплінарного синтезу є вивчення мовної особистості та створених нею текстів на межі філології й психології. Зародки такого підходу простежуємо ще в античності, коли не існувало дисциплінарної спеціалізації. Однак Арістотель інтерпретував лінгвопсихологічну категорію підсвідомого. Із ХІХ ст. методи психології активно й послі-

довно проникають у мовознавство (Гейманн Штейнталь¹, Олександр Потебня², Вільгельм Вунд³).

Виклики та реалії сьогодення ґрунтуються на такому важливому постулаті: усе, що репрезентоване в мові, є продуктом мислення та **індивідуального** бачення світу, його відчуття та розуміння й пов'язано з **індивідуальними** психологічними рисами людини як творця тексту. Це призводить до нового трактування окремих проблем лінгвістики загалом та психолінгвістики зокрема.

Мета цієї наукової розвідки – продемонструвати можливості міждисциплінарного підходу до трактування поняття **мовна особистість** (далі – МО), узагальнивши теоретичні постулати, що виникли на перетині мовознавства, психології, психолінгвістики та літературознавства.

У статті використано **описовий метод** з прийомами **систематизації** та **класифікації** зібраного теоретичного матеріалу, а також прийоми **аналізу** й **синтезу** для репрезентації авторських інтенцій, напрацювання узагальнень та формулювання висновків; залучено й прийом **аналізу словникових дефініцій** з метою визначення основних складників феноменів **мовна особистість** та **текст**; актуалізовано метод **лінгвістичного спостереження** для характеристики дослідницьких параметрів щодо аспектів вивчення психолінгвістики тексту; **інтерпретаційний метод** дав змогу репрезентувати авторську концепцію на тлі існуючих теорій.

Виклад основного матеріалу

Трактування МО реалізується в найрізноманітніших інтегративних моделях. Це явище вивчають у парадигмах філософії, психології, лінгвістики, педагогіки, культурології: кожна з названих наук, зрозуміло, надає перевагу окремим аспектам вивчення актуалізованого в цій науковій розвідці феномена. Не маємо наміру реферувати та критично аналізувати численні точки зору, обмежимося лише окремими лінгвістичними та психологічними характеристиками мовної особистості, або лінгвоперсони, оскільки ці терміни в сучасній психолінгвістиці розглядають як синонімі.

У **мовознавстві** термін МО має таке тлумачення: це індивід, який певним чином (на певному рівні) володіє мовою (знанням мовної системи), мовленням (виявляє здатність використовувати мову у відповідному лінгвокультурному просторі) та спроможний до творчого самовираження, певної лінгвокреативності. У **психолінгвістиці** вивчають індивідуально-психологічні характеристики спроможності (потенційних можливостей) МО продукувати мовлення, що виявляються й в особливостях комунікативної компетенції МО. Зазвичай психологічний склад-

¹ H. Steinthal, *Philologie, Geschichte und Psychologie in Ihren Gegenseitigen Beziehungen*, Berlin 1864.

² А. Потебня, *Мысль и язык*, Киев 1993.

³ W. Wundt, *Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmungen*, Leipzig 1862.

ник МО не враховують під час інтерпретації категорії **лінгвоперсона**, хоча й указують на культурологічний та соціальний складники цього поняття, пор.: «Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі»⁴. Проте, як застерігає Вікторія Ригованова, коли лінгвісти прагнуть пояснити феномен МО, то вони «не повинні бути ані занадто психологічно орієнтованими, ані переважно соціально орієнтованими у своїх наукових пошуках. Варто пам'ятати про те, що мовознавство – це наука про людську мову, тому психологічні ознаки особистості мають бути супутніми»⁵.

Саме **лінгвоперсонологія** є тим напрямом, де подібний баланс зберігається і де є можливість вивчати людську особистість полівимірно, багатогранно. Як відомо, «**лінгвоперсонологія** – розділ **мовознавчої** науки, який концентрує увагу на вивченні мовної особистості в її цілісності»⁶ (виділення наше – В. П.). Основною одиницею лінгвоперсонології, як зауважувалося, є **лінгвоперсона**, чи МО.

Теорію лінгвоперсонології вперше почали досліджувати російські вчені, до яких належать передусім Віктор Виноградов: у 1930-ті роки XIX ст. він увів у науковий обіг поняття мовної особистості, що отримало глибоке методологічне обґрунтування й активне поширення в лінгвістиці завдяки напрацюванням Юрія Караулова⁷. Згодом Володимир Нерознак⁸ запропонував інтерпретацію терміна «лінгвоперсонологія», обґрунтувавши методологічні засади теорії мовної особистості як самостійної науки. Цей дослідник вважає, що об'єктом зазначеної наукової дисципліни є ідіолектна мовна особистість. На його думку, вивчати полілектну мовну особистість повинна лінгвокультурологія.

У вузькому значенні лінгвоперсонологію трактують як дослідження конкретної МО в контексті її реалізації в певних дискурсах (текстах) або мовленнєвих жанрах. Лінгвоперсону рекомендується інтерпретувати й у вузькому розумінні як мовленнєву діяльність окремої людини, і в широкому – більш узагальнено, проєктуючи дослідження на дискурсивну практику цілого етносу загалом. Широкий підхід до інтерпретації теорії мовної особистості як самостійної науки запропонував Микола Трубецької, зауваживши, що особистістю є «не лише окрема людина, але й народ»⁹. Такий широкий підхід до виокремлення об'єкту лінгвоперсонології підтримує й сучасний український мовознавець Анатолій За-

⁴ Див: *Мовна особистість*, [в:] С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, О.Г. Тодор, *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*, за ред. С. Єрмоленко, Київ 2001, с. 93.

⁵ В. Ригованова, *Феномен мовної особистості*, «Лінгвістичні студії» 2010, вип. 20, [в:] <http://litmisto.org.ua/?p=8649>, (08.04.2022).

⁶ А. Загнітко, *Теорія лінгвоперсонології*, Вінниця 2017, с. 4.

⁷ Ю. Караулов, *Русский язык и языковая личность*, 1-е изд., Москва 1987; *Русский язык и языковая личность*, 6-е изд., Москва 2007.

⁸ В.П. Нерознак, *Лингвистическая персонология: к определению статуса дисциплины*, [в:] *Язык. Поэтика. Перевод*, Москва 1996, с. 112-116.

⁹ Н. Трубецької, *К проблеме русского самопознания: сборник статей*, Париж 1927, с. 3-7.

гнітко, акцентуючи, що лінгвоперсонологія «спроможна відповісти на актуальні питання, пов'язані з видозміною лінгвістичного портрета мовця в різні часові зрізи його життя, простежити динаміку лінгвопортретування етносу в синхронному й діахронному вимірах»¹⁰.

На сучасному етапі розвитку українського мовознавства **теорію мовної особистості** розбудовують, крім Анатолія Загнітка¹¹, Ілля Данилюк¹², Лідія Лисиченко¹³, Тетяна Космеда¹⁴, Світлана Куранова¹⁵, Ольга Сахарова¹⁶, Тетяна Сукаленко¹⁷ та ін. У працях зазначених мовознавців лінгвоперсонологія органічно поєднується з теорією: а) комунікативної лінгвістики, б) лінгводискурсології, в) лінгвістики тексту, г) мовленнєвих жанрів, д) соціолінгвістики, е) лінгвопрагматики. Своєрідність мовлення людини можна визначити комплексно, урахувавши особливості актуалізації одиниць усіх рівнів мовної системи, але можна фокусувати увагу тільки на окремих параметрах мовленнєвої діяльності лінгвоперсона, що пов'язані з різними типами мовної компетенції та спроможності, що вимірюється зокрема й рівнем володіння різними рівнями мовної системи (мовна компетенція): а) фонетичного, б) морфемно-словотвірного, в) лексико-семантичного, г) фразеологічного, г) морфологічного та д) синтаксичного, ураховується при цьому й найвищий рівень – стилістичний, що пов'язаний зі специфікою вживання одиниць усіх рівнів в аспекті прагматичних параметрів, а також у фокусі вияву різних типів компетенції: 1) мовної, 2) мовленнєвої, 3) комунікативної, зокрема (а) вербальної і (б) невербальної, 4) культурної, 5) етнічної, б) психологічної. Для мовної компетенції важливим є й рівень орфографічної та орфоепічної грамотності.

Індивід як МО виявляє себе в комунікативній взаємодії. На цій основі вчені почали моделювати широку систему типів лінгвоперсона. Зокрема, добру перспективу має актуалізація соціолінгвістичного підходу, коли досліджуються

¹⁰ А. Загнітко, *Теорії сучасних лінгвістичних вчень: навчальний посібник*, Вінниця 2019, с. 27.

¹¹ А. Загнітко, *Теорія лінгвоперсонології*, Вінниця 2017.

¹² І.Г. Данилюк, *Ключові етапи становлення лінгвоперсонології. Теорія лінгвістичних парадигм*, за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної, Вінниця 2019, с. 407-441.

¹³ Л.А. Лисиченко, Т.В. Скорбач, *Мовний образ простору і психологія поета*, Харків 2001; Л.А. Лисиченко, *Психологічний фактор у поетичному мовленні*, «Українське мовознавство» 2002, № 24, с. 94-95.

¹⁴ Т. Kosmeda, A. Zahnitko, Zh. Krasnobaeva-Chorna, *Delineation of Linguopersonology and Linguoaxiology*, Poznań 2019.

¹⁵ С.І. Куранова, *Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці*, «Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія» 2017, № 16, с. 90-97.

¹⁶ О.В. Сахарова, *Жанр «Сповідь» як соціально-комунікативна та психолінгвістична репрезентація мовної особистості*, «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Філологічні науки» 2009, вип. 20, с. 577-581, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2009_20_154, (08.04.2022).

¹⁷ Т.М. Сукаленко, *Лінгвокультурні типажі українського художнього дискурсу XIX ст.* Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук, Київ 2019.

лінгвістичні типи, наприклад, учителя (Людмила Пулатова¹⁸), викладача вищу (Т. Космеда¹⁹), ученого (Ольга Черемська²⁰), політика (Наталія Деренчук²¹), перекладача (Марія Іваницька²²), юриста (Т. Космеда²³). У цих працях простежуємо наукову інтерпретацію тих соціотипів, особистісна комунікація та соціальна позиція яких впливає на мовне довкілля, актуалізує національну та іноземну лінгвокультури, формує контекст доби.

Водночас учені зауважують, що важливим на сьогодні є й «питання сприйняття конкретної мовної особистості суспільством, суспільною і мовною свідомістю типових носіїв мови **конкретного періоду**, на **конкретній території**, тобто з урахуванням **конкретного хронотопу** (виділення жирним шрифтом наше – авт.)²⁴. На сьогодні в українському мовознавстві досліджено МО відомих представників красного письменства – Тараса Шевченка (Т. Космеда)²⁵, Пантелеймона Куліша (Тетяна Должикова)²⁶, Степана Руданського (Т. Космеда, Тетяна Осіпова, Наталія Піддубна)²⁷, Івана Франка (Т. Космеда)²⁸, Андрія Малишка

¹⁸ Л.Й. Пулатова, *Мовна особистість учителя: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка*, «Педагогічний дискурс» 2010, вип. 8, с. 191-194, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_8_48, (08.04.2022).

¹⁹ Т.А. Космеда, *Елітарність педагогічного дискурсу викладача вищої школи*, «Вісник Львівського університету. Серія філологічна» 2010, вип. 50, с. 98-105.

²⁰ О.С. Черемська, *Мовна особистість Олекси Синявського в історії Харківської філологічної школи 20-30 рр. XX ст.*, «Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Філологія» 2015, вип. 73, с. 47-53, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhfFL_2015_73_14, (08.04.2022).

²¹ Н. Деренчук, *Деякі аспекти реалізації мовної особистості сучасного українського політика (на матеріалі мовлення Олега Тягнибока)*, «Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)» 2014, вип. 19, с. 227-232, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2014_19_48, (08.04.2022).

²² М.Л. Іваницька, *Мовна особистість перекладача як чинник впливу на продукт перекладу (на матеріалі роману Б. Леберта «Крейзі»)*, «Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики» 2012, вип. 21, с. 147-159, [в:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2012_21_22, (08.04.2022).

²³ Т.А. Космеда, *Новий погляд на юридичну риторику крізь призму наратології*, [в:] *Лексико-грамматические инновации в современных восточнославянских языках. Материалы III международной научной конференции (Днепропетровск, 19-20 апреля 2007 г.)*, сост. Т.С. Пристайко, Днепропетровск 2007, с. 135-137.

²⁴ Т.А. Космеда, *Ретроспекція як методологічна основа дослідження «живого» мовлення Івана Франка*, «Мовознавство» 2008, № 6, с. 29.

²⁵ Т. Космеда, *Ego i Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу*, Дрогобич 2012; Т.А. Космеда, *Мовна особистість Тараса Шевченка: новий погляд*, «Слов'янський збірник» 2013, вип. 17, с. 83-93.

²⁶ Т.І. Должикова, *Мовна особистість Пантелеймона Куліша*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Київ 2003.

²⁷ Т.А. Космеда, Т.Ф. Осіпова, Н.В. Піддубна, *Степан Руданський: феномен моделювання «живого» мовлення українців*, за наук. ред. Т.А. Космеди, Харків – Познань – Дрогобич 2015.

²⁸ Т.А. Космеда, *Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри*, Львів 2006.

(Любов Мацько)²⁹, Олеся Гончара (Світлана Ігнат'єва)³⁰ та ін.. У цих наукових джерелах осмислюється феноменальність конкретних елітарних мовних особистостей, досконале мовлення яких є еталоном і суттєво впливає на формування мовної культури кожної конкретної нації. Частково вчені вже проєктують свою увагу й на психологічні параметри індивіда, що дає змогу констатувати факт розширення традиційних уявлень про МО. Нагадаймо хрестоматійну теорію Ю. Караулова, який зводить структуру лінгвоперсони до трьох основних рівнів: 1) вербально-семантичного, що передбачає традиційний опис формальних засобів вираження певних значень; 2) когнітивного, одиницями якого є поняття, ідеї, концепти, що складаються у впорядковану, систематизовану картину світу певної мовної індивідуальності та відображають ієрархію її цінностей; 3) прагматичного, що включає цілі, мотиви, інтереси, настанови та інтенціональності³¹. Однак, як зауважує Костянтин Седов, авторитет (науковий та адміністративний) ученого призвів до того, що мовною особистістю стали називати будь-яку комунікативну характеристику, що виступає відмінною особливістю тексту, професії, віку, літературного твору, стилю тощо і т.п.³² Множинність розуміння, термінологічна синонімія (**мовна особистість, лінгвоперсона, мовленнєва особистість, комунікативна особистість, мовленнєвий портрет, вербальна особистість, модальна особистість**), наявність багатьох дефініцій, що враховують різні дослідницькі підходи, призвело до виникнення певної «розмитості» поняття МО. Тому «наукові потреби сьогоденної лінгвістики висувають необхідність деякого коригування і доповнення класичної схеми»³³. Ольга Каменська, до прикладу, висловлює думку про наявність емоційного рівня МО, що включає емоційну сферу та концепти, які репрезентують певні емоції³⁴. Про емоційну МО (*homo sentiens*) пише й Т. Космеда³⁵. Звісно, емоційний рівень слід розглядати як складник психологічного рівня. Хоч його ще окремо не виділяють учені, але звернення до різних аспектів цієї проблеми таки свідчить про його існування. Приміром, розгляд інтровертних, екстравертних й амбівертних типів мовної особистості (Майя Ляпон³⁶); виокремлення гендерно маркованих МО

²⁹ Л. Мацько, *Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен*, «Культура слова» 2013, № 78, с. 7-11.

³⁰ С.С. Ігнат'єва, *Мовна особистість Олеся Гончара в аспекті психолінгвістичних характеристик*, «Психолінгвістика» 2010, вип. 6, с. 139-145.

³¹ Ю. Караулов, *Русский язык и языковая личность*, 1-е изд., Москва 1987, с. 12.

³² К.Ф. Седов, *Теоретическая модель психолингвоперсоналогии*, «Вопросы психолінгвістики» 2008, № 7, с. 12-23.

³³ І.О. Голубовська, *Мовна особистість як лінгвокультурний феномен*, „Studia Linguistica” 2008, вип. 1, с. 6.

³⁴ О.Л. Каменская, *Языковая личность и речевая доминанта*, [в:] *Когнитивная лингвистика конца XX века*, ч. 2, Минск 1997, с. 36-37.

³⁵ Т. Космеда, *Ego і Alter Ego Тараса Шевченка...*, с. 51; Т.А. Космеда, *Мовна особистість Тараса Шевченка: новий погляд*, «Слов'янський збірник» 2013, вип. 17, с. 86.

³⁶ М.В. Ляпон, *Картина мира: языковое видение интроверта*, [в:] *Русский язык сегодня*, 1, Москва 2000, с. 199-207.

(Тетяна Космеда, Наталія Карпенко, Тетяна Осіпова, Людмила Саліонович, Оксана Халіман)³⁷. Звертають увагу науковці й на окремі параметри вивчення лінгвоперсони, зокрема й з урахуванням своєрідності функціонування в її мовленні різних класів слів, наприклад, дискурсивних одиниць³⁸, репрезентантів окремих ідеографічних груп³⁹, що також дає змогу визначити тяжіння мовної особистості до відповідного психотипу. Такий підхід, звісно, є *аспектуальним*, але, як видається, його слід розглядати як актуальний, оскільки від дає змогу розширити теорію лінгвоперсонології й містить потенціал до аспектуальних досліджень в ракурсі психолінгвистичної теорії.

Простежуємо, що поступово термін **мовна особистість** перемістився в психолінгвістику, і «настає, нарешті, момент, за якого критична маса перевищила той рубіж, коли кількість має перейти в якість: розрізнені дослідження інтегруються в самостійний напрям ФЛ-науки»⁴⁰. Проте стверджувати, що поняття МО нарешті здобуло чітких обрисів, зарано, хоча про посилення психологізму в трактуванні цього феномена вчені висловлюються впевненіше. Про синтез психологічного й лінгвістичного знання («подвійну лінгвопсихологічну основу») в структурі МО пише Тетяна Космеда⁴¹. Сергій Воркачев розуміє лінгвоперсону як «носія мови, комплекс психофізичних властивостей індивіда, що дають людині змогу створювати і сприймати мовні повідомлення»⁴². Таке трактування лінгвоперсони призвело до утворення нового напрямку – **психолінгвоперсонології** або **психолінгвістики індивідуальних відмінностей**⁴³. Систему категорій цього напрямку психолінгвістики К. Седов потрактовує так: предметом психолінгвоперсонології є **модель комунікативної компетенції**, об'єктом – **комунікативна поведінка, дискурс**, що «явився вченому у вигляді процесу та про-

³⁷ Т.А. Космеда, Н.А. Карпенко, Т.Ф. Осіпова, Л.М. Саліонович, О.В. Халіман, *Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика*, за наук. ред. Т.А. Космеди, Харків – Дрогобич 2014.

³⁸ Т. Космеда, О. Олексенко, І. Павлова, *Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: актуальний опис*, за наук. ред. Т. Космеди, Харків 2019.

³⁹ І.А. Павлова, *Числівник у поетичному мовленні В. Стуса крізь призму його психотипу*, «Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации» 2009, т. 22 (61), № 1, с. 435-440. В. Папіш, *Онім як засіб актуалізації підсвідомих структур особистості в поетичному лексиконі Лесі Українки*, «KELM» 2020, № 1 (37), с. 118-125.

⁴⁰ К.Ф. Седов, *Теоретическая модель психолингвоперсонологии...*, с. 12. ФЛ – умовний знак психолінгвістики, – В. П. Переклад з російської мови наш – В. П.

⁴¹ Т.А. Космеда, *Мовна спроможність, комунікативна компетенція, мовна особистість як проблемні питання сучасного українського мовознавства*, [в:] *Лінгвістична палітра: збірник наукових праць з актуальних проблем лінгвістики*, за заг. ред. Л.А. Лисиченко, Харків 2009, с. 132.

⁴² С.Г. Воркачев, *Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языке знаний*, «Филологические науки» 2001, № 1, с. 64-72, [в:] <http://lincon.narod.ru/lingvocult.htm>, (09.04.2022).

⁴³ К.Ф. Седов, *Теоретическая модель психолингвоперсонологии...*, с. 13.

дукту – конкретних мовних творах, чи то зв'язні та цілісні тексти, чи то результати асоціативних або будь-яких інших експериментів», **матеріалом** дослідження є, власне, мовні твори (тексти)⁴⁴.

Термін **психолінгвоперсонологія** поки що не має належного поширення, та й сама теорія поки що в стадії формування. Як видається, її розробляють більш активно в російському мовознавстві (Костянтин Седов, Євген Ільїн⁴⁵). Хоча в ній можна відзначити й деякі суперечливі моменти, оскільки поняття **комунікативна компетенція, комунікативна поведінка** розглядаються і в комунікативній лінгвістиці. Так, Флорій Бацевич основними функційними параметрами МО вважає добре володіння «засобами мовного коду рідної мови в різних типах **комунікативних ситуацій**»⁴⁶ (виділення наше – В. П.). Ось чому чітку межу між лінгвістичними та психологічними параметрами МО, можливо, і не варто проводити. Це питання залишається проблемним. Однак попри варіативність поглядів на природу особистості, дослідники все більше доходять згоди в тому, що основною сутністю МО є **індивідуальність** та **неповторність**, що виявляється в **індивідуальній** картині світу мовця (ідіолекті), на створення якої впливають потенційні моделі комбінацій соціально-психологічних характеристик. Індивідуальність, що виявляється в ідіомовленні, виділяє людину як особистість, і що яскравіша ця особистість, то повніше вона відображає мовні якості⁴⁷. І саме **психолінгвістичний** підхід дає змогу цю унікальність вивчити глибше.

Сучасна психолінгвістика досліджує і **нормативне, і специфічне** мовлення. До нормативних, приміром, належить вивчення гендерних особливостей МО. Зокрема виявлено, наприклад, що в «мовленні жінок частіше зустрічаються демінутиви, експресивні лексика, а в промовах чоловіків – жаргонна, груба і табуована лексика»⁴⁸. Оскільки в межах гендера традиційно виокремлюють маскулінну, фемінну та андрогінну спрямованість мислення, то саме цей факт дав змогу Ользі Побережній логічно виокремити шість типів МО: 1) МО чоловіка з маскулінною спрямованістю мислення; 2) МО чоловіка з фемінною спрямованістю мислення; 3) МО чоловіка з андрогінною спрямованістю мислення; 4) МО жінки з фемінною спрямованістю мислення; 5) МО жінки з маскулінною спрямованістю мислення; 6) МО жінки з андрогінною спрямованістю мислення⁴⁹. На думку цієї вченої, на гендерну диференціацію МО впливають і психофізичні, і соціокультурні чинники. Перші «включають генетичну програму, особливості

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Е.П. Ильин, *Психология индивидуальных различий*, Санкт-Петербург 2004.

⁴⁶ Див: Ф.С. Бацевич, *Словник термінів міжкультурної комунікації*, Київ 2007, с. 126.

⁴⁷ О.О. Потєбня, *Эстетика и поэтика слова*, Київ 1985, с. 48.

⁴⁸ Ф.С. Бацевич, *Словник термінів міжкультурної комунікації...*, с. 126.

⁴⁹ О.Ю. Побережная, *Особенности формирования картины мира мужчин и женщин (на материале украинского и русского языков)*, [в:] *Українська ментальність: діалог світів*, ч. II, Одеса 2003, с. 237-244.

гормональної системи і специфіку будови мозку», що «впливають на відмінності в морфологічній будові чоловіків і жінок, властивості їх нервової системи, сприйняття, уваги і пам'яті, психомоторні характеристики, психологічні властивості особистості, інтелектуальні й вербальні здібності»⁵⁰. А соціокультурні чинники «за допомогою гендерної соціалізації формують гендерну ідентичність особистості. Вони містять гендерні стереотипи й концепти маскуліності та фемініності, які чітко закріплені в колективній та індивідуальній свідомості особистості й впливають на сприйняття та формування картини світу чоловіка й жінки»⁵¹.

Щодо носіїв **специфічного** мовлення з огляду на параметри психіатрії, то їх можна розглядати в межах двох підгруп: (1) МО з явно паталогічним мовленням і (2) МО з мовленням, що перебуває на межі норми, тобто між нормою та патологією. Паталогічним вважають мовлення в стані емоційного напруження, у зміненому стані свідомості, при психопатіях та інших психічних захворюваннях, а також – хворобливих залежностях, що підтверджується клінічною практикою та вивчається в **патопсихолінгвістиці**. Мовознавців, зокрема, зацікавила МО наркозалежного (Анастасія Меркулова⁵², Людмила Ланцова⁵³), МО з нервово-психологічними розладами (Надія Шпильная⁵⁴), серійного вбивці (Вікторія Ницполь⁵⁵).

До індивідів, мовлення яких – на межі між нормою та патологією, відносять МО з різними видами **акцентуацій**, що вивчається в межах психолінгвістики. Першу типологію акцентуєваних МО дав німецький психіатр Карл Леонгард, виділивши такі типи: демонстративні (істеричні), педантичні, застрягаючі (паранояльні), збудливі, гіпертимні, дистимні (субдепресивні), афективно-лабільні, афективно-екзальтовані, тривожні (боязкі), емотивні, інтровертні та екстравертні⁵⁶. Під

⁵⁰ О.Ю. Побережна, *Гендерна своєрідність мовленнєвої діяльності російської мовної особистості*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Дніпро 2010, с. 8.

⁵¹ Там само.

⁵² А.С. Меркулова, *Наркозависимый как тип языковой личности*. Автореферат дисертації на соискание степени кандидата филологических наук, Тамбов 2006.

⁵³ Л.К. Ланцова, *Экстра- и интралингвистические факторы формирования жаргона наркоманов в английском языке*. Автореферат дисертації на соискание степени кандидата филологических наук, Саратов 2006.

⁵⁴ Н. Шпильная, *Невербализуемые высказывания как проявление полифонии языкового сознания при психозе*, «Вопросы психолінгвістики» 2019, № 2 (40), [в:] <https://cyberleninka.ru/article/n/neverbalizuyemye-vyskazyvaniya-kak-proyavlenie-polifonii-yazykovogo-soznaniya-pri-psihoze>, (06.04.2022).

⁵⁵ В. Ницполь, *Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття)*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Львів 2019.

⁵⁶ К. Леонгард, *Акцентуированные личности*, перевод с нем. В.М. Лещинская, Ростов-на-Дону 2000.

акцентуацією вчений розумів надмірне вираження певних рис характеру, що робить особистість незвичайною, нестандартною, але **в межах психічної норми**. Кожен тип акцентуації виділявся на основі своєрідної Я-концепції, незвичної комунікації чи поведінкової індивідуальної характеристики. Свою теорію лікар підтвердив акцентуованістю персонажів художніх текстів, оскільки був переконаний, що в художніх текстах є багато типових описів людської психології. Так учений переніс свої знання у сферу філології, що зумовило міграцію терміна з медицини в літературознавство.

Ідеї К. Леонгарда та психолінгвістичні методи допомогли Валерію Беляніну (філологу і психологу) розробити **психолінгвістичну типологію художніх текстів** на основі емоційно-змістової домінанти («світлі», «активні», «темні», «сумні», «веселі», «красиві», «складні») ⁵⁷, встановивши кореляцію між типом текстів та акцентуованою свідомістю їхніх авторів ⁵⁸. Хоча зазначений учений оцінював тексти з позицій літературознавства, однак частково залучав і лінгвістичні методи, аналізуючи зв'язок мови з різновидами акцентуацій. У своїх працях В. Белянін актуалізував термін **акцентуація**, але підмічені ним факти цінні й для суто лінгвістики, і для теорії психолінгвістики, порівн.:

при маніакальності для мови характерний т. зв. «словесний пронос», людина може голосно говорити і навіть співати. У стані депресії людина може повністю відмовитись від мовлення (мутизм). Мова істероїдних особистостей відрізняється брехливістю та витіюватістю. Для епілептоїдних особистостей характерна зниженість стилю, в'язкість, персеверація, зменшувально-пестливі суфікси. Паранояльні особистості в мові частіше використовують займенники першої особи, а в листах – великі літери (...)⁵⁹.

Акцентуовані МО досліджують нині й мовознавці. Так, Яна Бондаренко докладно репрезентує принципи власне лінгвістичного аналізу, що стосуються тексту (дискурсу), творцями якого є **паранояльні, депресивні та демонстративні (істеричні) мовні особистості**⁶⁰. Урахування специфіки тексту (дискурсу) дає можливість розглянути акцентуовані особистості всебічно, простежуючи

⁵⁷ В.П. Белянин, *Основы психолінгвістической диагностики. (Модели мира в литературе)*, Москва 2000.

⁵⁸ Див. про це: В.А. Папіш, *Витоки і розбудова теорії психоакцентуації в східнослов'янському мовознавстві: фрагментарний огляд* (кінець XX – початок XXI ст.), „Acta Polono-Ruthenica” 2021, т. 3, № XXVII, с. 83-101.

⁵⁹ В.П. Белянин, *Общение с акцентуированной личностью*, «Вестник психотерапии: научно-практический журнал», 2006, № 18 (23), с. 9-17. Переклад з російської мови наш – В. П.

⁶⁰ Я.О. Бондаренко, *Дискурс акцентуованих мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект* (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Київ 2002.

своєрідність мовлення в різних комунікативних ситуаціях. Дослідники, зокрема психологи й лінгвісти, сходяться на тому, що вибір людиною тих чи тих лексико-семантичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних засобів залежить від психологічних особливостей конкретної людини – мовної особистості. «Літературно-художня творчість – це той найпотужніший компенсаційний чинник психіки щодо експансії предметної свідомості людської особистості, що панує в зовнішньому світі»⁶¹.

Висновки та перспективи дослідження

Отже, міжпредметний дослідницький підхід забезпечує багатоваріантне бачення МО. Синтез психології й філології (лінгвістики і літературознавства) сприяє мовно-психологічній повноті характеристики індивіда. Застосування міждисциплінарних знань у мовознавчих розвідках веде до взаємозбагачення на методологічному рівні, формує постмодерне бачення дослідницького предмета. Сучасна лінгвоперсонологія вивчає і мовний портрет окремої лінгвоперсони, і мовний портрет народу загалом. У лінгвоперсонологійному вимірі МО набуває нових дослідницьких перспектив у руслі комунікативної лінгвістики, лінгводискурсології, лінгвістики тексту, соціолінгвістики, лінгвопрагматики, гендерної лінгвістики, лінгвістики креативу.

Лінгвоперсона вирізняється комплексом відповідних характеристик – 1) вербально-семантичний рівень (специфіка лексики людини і її знання граматики), 2) лінгвокогнітивний (своєрідність віддзеркалення мовної картини світу в мовній свідомості) та 3) мотиваційний (актуалізація прагматикону особистості, тобто система мотивів, установок, що впливають на ідіолект та ідіостиль). Психолінгвістичні напрацювання доповнюють розроблену на сьогодні структуру МО психологічним рівнем і забезпечують мовно-психологічну повноту характеристики індивіда. Психологічний підхід сприяє збільшенню кількості аспектів, за якими можна аналізувати рівні МО. Зокрема, серед носіїв **специфічного** мовлення виокремлено МО з системою типів акцентуації. Простежуємо міграцію терміна **акцентуація** з медицини в метапростір інших наук, що можна зобразити так: медицина (психіатрія) – психологія – літературознавство – мовознавство – психолінгвістика.

Запровадження здобутків психології в мовознавство дає змогу більш глибоко осягнути феномен мови як складне полівимірне явище та багатоликий феномен мовної особистості як носія мови. У перспективі важливим є об'єднання зусиль мовознавців, психологів, літературознавців задля розв'язання прикладних завдань психолінгвістики.

⁶¹ I. Betko, *Реализация трансцендентальной функции в контексте художественного произведения (на примере повести Николая Гоголя «Шинель»)*, „Slavia Orientalis” 2018, vol. LXVII, nr 3, s. 447. Переклад з російської мови наш – В. П.

References

- Batsevych F.S., *Slovnyk terminiv mizhkul'turnoyi komunikatsiyi*, Kyiv 2007.
- Belyanin V.P., *Obshcheniye s aktsentuirovannoy lichnost'yu*, «Vestnik psikhoterapii: nauchno-prakticheskyy zhurnal» 2006, № 18 (23).
- Belyanin V.P., *Osnovy psikholingvisticheskoy diagnostiki. (Modeli mira v literature)*, Moskva 2000.
- Betko I, *Realizatsiya transtsendental'noy funktsii v kontekste khudozhestvennogo proizvedeniya (na primere povesti Nikolaya Gogolya «Shinel'»)*, „Slavia Orientalis” 2018, vol. LXVII, nr 3.
- Bondarenko Ya.O., *Dyskurs aktsentuyovanykh movnykh osobystostey: komunikativno-kohnityvnyy aspekt (na materialy personazhnogo movlennya v suchasniy amerykans'kiy khudozhniy prozi)*. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata filolohychnykh nauk, Kyiv 2002.
- Cherems'ka O.S., *Movna osobystist' Oleksy Synyavs'koho v istoriyi Kharkivs'koyi filolohichnoyi shkoly 20-30 rr. XX st.*, «Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina, Seriya: Filolohiya» 2015, vyp. 73, [v:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2015_73_14.
- Danylyuk I., *Klyuchovi etapy stanovlennya linhvopersonolohiyi. Teoriya linhvistychnykh paradyhm*, za red. Zhanny Krasnobayevoyi-Chornoyi, Vinnytsya 2019.
- Derenchuk N., *Deyaki aspekty realizatsiyi movnoyi osobystosti suchasnoho ukraiyins'koho polityka (na materialy movlennya Oleha Tyahnyboka)*, «Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Seriya: Filolohiya (movoznavstvo)» 2014, vyp. 19, [v:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2014_19_48.
- Dolzhikova T.I., *Movna osobystist' Panteleymona Kulisha*. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata filolohychnykh nauk, Kyiv 2003.
- Holubovs'ka O., *Movna osobystist' yak linhvokul'turnyy fenomen*, «Studia Linguistica» 2008, vyp. 1.
- Ihnat'yeva S.Ye., *Movna osobystist' Olesya Honchara v aspekti psykholinhvistychnykh kharakterystyk*, «Psykholinhvistyka» 2010, vyp. 6.
- Ivanyts'ka M. L., *Movna osobystist' perekladacha yak chynnyk vplyvu na produkt perekladu (na materialy romanu B. Lyeberta «Kreyzi»)*, «Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoyi linhvistyky» 2012, vyp. 21, [v:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2012_21_22.
- Il'in E.P., *Psikhologiya individual'nykh razlichiy*, Sankt-Peterburg 2004.
- Karaulov Yu., *Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost'*, 1-e izd, Moskva 1987.
- Karaulov Yu., *Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost'*, 6-e izd, Moskva 2007.
- Kamenskaya L., *Yazykovaya lichnost' i rechevaya dominanta*, [v:] *Kognitivnaya lingvistika kontsa XX veka*, ch. 2, Minsk 1997.
- Kosmeda T., *Ego i Alter Ego Tarasa Shevchenka v komunikativnomu prostori shchodennykovoho dyskursu*, Drohobych 2012.
- Kosmeda T.A., *Elitarnist' pedahohichnoho dyskursu vykladacha vyshchoyi shkoly*, «Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filolohichna» 2010, vyp. 50.
- Kosmeda A., *Komunikativna kompetentsiya Ivana Franka: mizhkul'turni, interpersonal'ni, rytorychni vymiry*, L'viv 2006.
- Kosmeda A., *Movna osobystist' Tarasa Shevchenka: novyy pohlyad*, «Slov'yans'kyy zbirnyk» 2013, vyp. 17.

- Kosmeda A., *Movna spromozhnist', komunikatyvna kompetentsiya, movna osobystist' yak problemni pytannya suchasnoho ukrayins'koho movoznavstva*, [v:] *Linhvistychna palitra: zbirnyk naukovykh prats' z aktual'nykh problem linhvistyky*, za zah. red. L.A. Lysychenko, Kharkiv 2009.
- Kosmeda T.A., *Novyy pohlyad na yurydychnu rytoryku kriz' pryzmu naratolohiyi*, [v:] *Leksiko-grammaticheskiye innovatsii v sovremennykh vostochnoslavyanskikh yazykakh. Materialy III mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii (Dnepropetrovsk, 19-20 aprelya 2007 g.)*, sost. T.S. Pristayko, Dnepropetrovsk 2007.
- Kosmeda T.A., *Retrospektsiya yak metodolohichna osnova doslidzhennya «zhyvoho» movlennya Ivana Franka*, «Movoznavstvo» 2008, № 6.
- Kosmeda T.A., Karpenko N.A., Osipova T.F., Salionovych L.M., Khaliman O.V., *Henderna linhvistyka v Ukrayini: istoriya, teoretychni zasady, dyskursyvna praktyka*, za nauk. red. T.A. Kosmedy, Kharkiv – Drohobych 2014.
- Kosmeda T., Oleksenko O., Pavlova I., *Sematyka y prahmatyka dyskursyvnogo slova ta yoho potentsial dlya diahnostyky psykhotypu movnoyi osobystosti: aktual'nyy opys*, za nauk red. T. Kosmedy, Kharkiv 2019.
- Kosmeda T.A., Osipova T.F., Piddubna N.V., *Stepan Rudans'kyi: fenomen modelyuvannya «zhyvoho» movlennya ukrayintiv*, za nauk. red. T.A. Kosmedy, Kharkiv – Poznań – Drohobych 2015.
- Kosmeda T., Zahnitko A., Krasnobaeva-Chorna Zh., *Delineation of Linguopersonology and Linguoaxiology*, Poznań 2019.
- Kuranova S.I., *Problemy doslidzhennya movnoyi osobystosti u psykholinhvistytsi*, «Visnyk Mariupol's'koho derzhavnogo humanitarnoho universytetu. Seria: Filolohiya» 2017, № 16.
- Lantsova L.K., *Ekstra- i intralingvisticheskiye faktory formirovaniya zhargona narkomanov v angliyskom yazyke*. Avtoreferat disertatsii na soiskaniye stepeni kandidata filologicheskikh nauk, Saratov 2006.
- Leongard K., *Aktsentuirovannyye lichnosti*, perevod s nem. V.M. Leshchinskaya, Rostov-na-Donu 2000.
- Lyapon M.V., *Kartina mira: yazykovoye videniye introverta*, [v:] *Russkiy yazyk segodnya*, 1, Moskva 2000.
- Lysychenko L.A., *Psykhologichnyy faktor u poetychnomu movlenni*, «Ukrayins'ke movoznavstvo» 2002, № 24.
- Lysychenko L.A., Skorbach T.V., *Movnyy obraz prostoru i psykholohiya poeta*, Kharkiv 2001.
- Mats'ko L., *Movna osobystist' A. Malyshka yak linhvokul'turolohichnyy fenomen*, «Kul'tura slova» 2013, № 78.
- Merkulova S., *Narkozavisimyy kak tip yazykovoy lichnosti*. Avtoreferat disertatsii na soiskaniye stepeni kandidata filologicheskikh nauk, Tambov 2006.
- Neroznak V.P., *Lingvisticheskaya personologiya: k opredeleniyu statusa distsipliny*, [v:] *Yazyk. Poetika. Perevod*, Moskva 1996.
- Nytspol' V., *Movna osobystist' personazha seriynoho vbyvti (na materialy amerykans'koyi prozy XX stolit'ya)*. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata filolohychnykh nauk, L'viv 2019.
- Pavlova A., *Chyslivnyk u poetychnomu movlenni V. Stusa kriz' pryzmu yoho psykhotypu*, «Uchenyye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. V.I. Vernadskogo. Seriya Filologiya. Sotsial'nyye kommunikatsii», Simferopol' 2009, t. 22 (61), № 1.

- Papish V., *Onim yak zasib aktualizatsiyi pidsvidomykh struktur osobystosti v poetychnomu leksykoni Lesi Ukrayinky*, «KELM» 2020, № 1 (37).
- Papish V.A., *Vytyky i rozbudova teorii psykhoaktsentuatsiyi v skhidnoslov'yans'komu movoznavstvi: frahmentarnyy ohlyad (kinets' XX – pochatok XXI st.)*, „Acta Polono-Ruthenica” 2021, t. 3, № XXVII.
- Poberezhnaya O.Yu., *Osobennosti formirovaniya kartyny mira muzhchin i zhenshchin (na materiale ukrainskogo i russkogo yazykov)*, «Ukrayins'ka mental'nist': dialoh svitiv», ch. II Odesa 2003.
- Poberezhna O.Yu., *Henderna svoyeridnist' movlennyevoyi diyal'nosti rosiys'koyi movnoyi osobystosti*. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata filolohychnykh nauk, Dnipro 2010.
- Potebnya O.O., *Estetyka i poetyka slova*, Kyiv 1985.
- Potebnya A.A., *Mysl' i yazyk*, Kiyev 1993.
- Pulatova L.Y., *Movna osobystist' uchytelya: komunikatyvna kompetentsiya ta movlennyeva povedinka*, «Pedahohichnyy dyskurs» 2010, vyp. 8, [v:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_8_48.
- Ryhoanova V., *Fenomen movnoyi osobystosti*, «Linhvistychni studiyi» 2010, vyp. 20, [v:] <http://litmisto.org.ua/?p=8649>.
- Sakharova O.V., *Zhanr «Spovid» yak sotsial'no-komunikatyvna ta psykholinhvistychna reprezentatsiya movnoyi osobystosti*, «Naukovi pratsi Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni I. Ohiyenka. Filolohichni nauky» 2009, vyp. 20, [v:] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2009_20_154.
- Sedov K.F., *Teoreticheska model' psikhologvopersonologii*, «Voprosy psikhologvistiki» 2008, № 7.
- Shpil'naya N., *Neverbalizuyemye vyskazyvaniya kak proyavleniye polifonii yazykovogo soznaniya pri psikhoze*, «Voprosy psikhologvistiki» 2019, № 2 (40), [v:] <https://cyberleninka.ru/article/n/neverbalizuemye-vyskazyvaniya-kak-proyavlenie-polifonii-yazykovogo-soznaniya-pri-psihoze>.
- Sukalenko T.M., *Linhvokul'turni typazhi ukrayins'koho khudozhn'oho dyskursu XIX st.* Dysertatsiya na zdobuttya naukovooho stupenya doktora filolohichnykh nauk, Kyiv 2019.
- Steinthal H., *Philologie, Geschichte und Psychologie in Ihren Gegenseitigen Beziehungen*, Berlin 1864.
- Trubetskoy N., *K probleme russkogo samopoznaniya: sbornik statey*, Paris 1927.
- Vorkachev S.G., *Lingvokul'turologiya, yazykovaya lichnost', kontsept: stanovleniye antropotsentricheskoy paradigmy v yazyke znaniy*, «Filologicheskiye nauki» 2001, № 1, [v:] <http://lincon.narod.ru/lingvocult.htm>.
- Wundt W., *Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmungen*, Leipzig 1862.
- Yermolenko S.Ya., Bybyk S.P., Todor O.H., *Ukrayins'ka mova. Korotky tлумachnyy slovnyk linhvistychnykh terminiv*, za red. S. Yermolenko, Kyiv 2001.
- Zahnitko A., *Teoriya linhvopersonolohiyi*, Vinnytsya 2017.
- Zahnitko A., *Teoriyi suchasnykh linhvistychnykh vchen'*, Vinnytsya 2019.

ПРО АВТОРА

Віталія Папіш – кандидат філологічних наук, доцент (Україна), доцент кафедри української мови Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Uzhhorod National University), Ужгород, Україна. **Основні публікації: статті:** *Витоки і розбудова теорії психоакцентуації в східнослов'янському мовознавстві: фрагментарний огляд (кінець XX – початок XXI ст.)*, „Acta Polono-Ruthenica” 2021, т. 3, № XXVII, с. 83-101; *Онім як засіб актуалізації підсвідомих структур особистості в поетичному лексиконі Лесі Українки*, «KELM» 2021, № 1 (37), с. 18-125; *Мовна реалізація депресії в повісті Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала»*, „Studia Ukrainica Posnaniensia” 2020, zeszyt VII/2, s. 139-148; *Мовний психосвіт програної битви (на матеріалі новели О. Кобилянської «Битва»)*, «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації» 2019, вип. 1 (41), с. 91-95; *Вияви нарцисизму в повісті О. Кобилянської «Земля»*, «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки» 2015, вип. 38, с. 271-274.

ORCID: 0000-0002-2609-1620

Email: vitalija.papish@uzhnu.edu.ua